

SERİ **B** CİLT **33**

SAYI **2** **1983**

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF FORESTRY,
UNIVERSITY OF ISTANBUL

ZEITSCHRIFT DER FORSTLICHEN FAKULTÄT
DER UNIVERSITÄT ISTANBUL

REVUE DE LA FACULTÉ FORESTIÈRE
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİMİZ¹

Prof. Dr. Abdülkadir KALIPSIZ²

GİRİŞ

Devlet ormanlarımız kırk beş yıldan beri devlet eli ile ve devlet orman işletmeleri tarafından işletilmektedir. Üretim süresi uzun olan ormancılıkta da kırk beş yıllık bir dönem, faaliyetlerin değerlendirilmesi için yeterli bir zaman aralığı sayılabilir.

Bu nedenle, ormancılığımızın geçmişini kısaca hatırlatmak, devlet orman işletmelerimizin kuruluş amacını ve görevlerini tanıtmak, kırk beş yıllık faaliyetini özetleyerek bir durum değerlendirilmesi yapmak, geleceğe ışık tutması bakımından ilginç bulunmuştur.

1. TARİHÇE

Eski bir tarihe sahip olan Anadolu'da yerleşme ve savaşlar yüzünden, ormanlar büyük ölçüde yok edilmiştir. Ormanlar genellikle faydalanmaya açık (cebeli mübaha) olarak görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında bazı koruyucu önlemler alınmış ise de, devlete gelir sağlamak ön plânda tutulmuştur. Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet döneminin başında da bu tutum ve davranışlar sürdürülmüştür. Savaş sırasında çıkan yangınlar söndürülememiş, lokomotiflerde yakıt olarak odun kullanılmıştır. Baltalık kanunu (1920) ile köylüye verilen orman alanları tarla ve meraya dönüştürülmüştür. Birikmiş ağaç serveti yüksek olan orman havzalarının işletilmesi, yerli ve yabancı kuruluşlara uzun veya kısa süreli sözleşmelerle devredilmiştir. Kamu kuruluşlarının, orman köylülerinin, savaş ve afetlerden zarar görenlerin orman ürünü ihtiyacını düşük bedelle veya bedelsiz karşılamak yoluna gidilmiştir. Ormanların korunması için yeterli organizasyon kurulamamış ve önlemler alınamamıştır (DİKER, 1947; KUTLUK, 1957; TOYGAR, 1957). Devlet ormanlarının işletilmesini üstlenen özel ve tüzel kişiler sözleşme koşullarını yerine getirememiştir. Bu yüzden bir kısım ormanlar zarar gördüğü gibi, ayrıca Devlet de önemli ölçüde tazminat ödemek zorunda kalmıştır (BALKIR, 1957). Keza bu dönemde de herhangi bir ağaçlama faaliyeti gösterilememiştir (EREN, 1957).

Bu durumda yöneticiler ve ormancılar Türkiye ormanlarının ancak Devlet eli ile işletilmesi halinde korunup kurtarılabileceğini kabul etmişlerdir (BERNHARD,

¹ Bu yazı, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği'nin «Türkiye Ormancılığının Genel Durumu» seminerine (13.1.1983, İstanbul) tebliğ olarak verilmiştir.

² İ.Ü. Orman Fakültesi, Orman Hasılatı ve Biyometri Bilim Dalı

1934; PINAR, 1957). Bu görüşle, 1937 yılında yayınlanan 3116 sayılı Orman Kanunu ile;

- Ormandan parasız yararlanma hakları kaldırılmış,
- Ormanların korunması için yasaklar konmuş ve cezalar önerilmiş,
- Devlet ormanlarının devlet tarafından işletilmesi kabul edilmiş,
- Devletten başkasına ait ormanların denetimi Orman İdaresine verilmiş,
- Ormanların iyileştirilmesi ve yeni orman kurulması için yükümlülükler getirilmiştir.

Keza, 1937 yıl ve 3204 sayılı Kanun ile tüzel kişiliğe sahip ve katma bütçeli Orman Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1939 yılında orman işletme yönetmeliği çıkarılmıştır. Böylece, devlet ormanlarını döner sermaye ile ve ticaret gereklerine göre işletmek ve ormanlık hizmetlerini görmek üzere, devlet orman işletmelerinin açılmasına olanak tanınmıştır.

Mahrukut Kanunu (1938 yılında) çıkarılarak, yakacak odun tüketimi azaltılmak istenmiştir. Ormanları koruma görevi 1937 yılında oluşturulan Orman Genel Komutanlığı'na verilmiştir. 1945 yılında bu görev de Devlet Orman İşletmelerine devredilmiştir.

Yurt ormanlarının korunmasını güven altına almak amacı ile çıkarılan 1945 yıl ve 4785 sayılı Kanun uyarınca, özel tüzel kişilere ait tüm ormanlar devletleştirilmiştir.

2. DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNİN GÖREVI

1937 yıl ve 3116 sayılı Orman Kanunu ile öngörülen ve 1939 yılında çıkarılan Orman İşletme Yönetmeliğine göre kurulmaya başlayıp, giderek sayısı artan devlet orman işletmelerinin görevleri;

- Devlet ormanlarını iyileştirmek ve korumak,
- Bu ormanların amenajman plânlarına ve ekonomi gereklerine göre teknik yöntemlerle ve sürekli bir şekilde işletmek,
- İşletmeciliğin gerektirdiği işçi ve hizmet içi personel yetiştirmek,
- Orman içi ağaçlamaları yapmak,
- Orman yolları ve işletme işleri ile ilgili her türlü tesis ve inşaat yapmak, araç ve gereçleri sağlamak,
- Orman yıkımını önlemek üzere fon kurmak,
- Her çeşit propaganda ve yayında bulunmak, mesire yerleri açmak ve işletmek,
- Özel Kanun ve tüzüklerle verilen diğer görevleri ve ormana ilişkin tüm işlem ve hizmetleri görmek ve başarmak

olarak sayılmaktadır (Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Yönetmeliği'nin 1973 yılında değiştirilen 1 nci maddesi).

Bu görevlerin yerine getirilmesi için gerekli mali kaynak olarak da orman geliri tahsis edilmiştir.

3. ORMANLARIMIZIN VE ORMANCILIĞIMIZIN O GÜNKÜ DURUMU

Devlet ormancılığının başladığı yıllarda ormanlarımızın ve ormancılığımızın durumu, aşağıda kısaca özetlenmiştir (YİĞİTOĞLU, 1941) :

Türkiye'de yapay olarak yetiştirilmiş ve orman sayılabilecek büyüklükte orman alanı bulunmamaktadır. Tüm ormanlar doğal olarak ve kendiliğinden yetişmiştir. Ormanlar, Türkiye yüzeyine eşit olarak dağılmamaktadır. Genellikle sahil dağları üzerinde yer almaktadır. Buna karşılık, Orta ve Doğu Anadolu Bölgelerinde ormanlık alanın oranı % 1 - 2 kadardır.

Orman alanları sınırlandırılmamış ve belirtilmemiştir. O zamanki kayıtlara ve gözlemlere göre yaklaşık sekiz milyon hektar ormanlık alan bulunduğu tahmin edilmiştir. Bu alanın 5,4 milyon hektarının kuru ormanı olduğu ve bunun da sadece 0,4 milyon hektarının sözleşmelerle veya geçici olarak resmi ihtiyaçlar için işletildiği bildirilmektedir. Diğer kuru ormanları ulaşım güclüğü nedeniyle işletmeye açılmamıştır.

Türkiye kuru ormanlarında ortalama olarak ağaç serveti 176 m³/ha, cari artım 1,9 m³/ha ve genel ortalama artım 1,1 m³/ha gövde hacmi olarak tahmin edilmiştir. Resmi kayıtlara göre, işletilen kuru ormanlarından (0,4 milyon hektar) 1925/1936 yıllarında ortalama olarak yılda 500.000 m³ tomruk elde edilmiştir. Kesimler denetim altında tutulamadığı için, gerçek miktarın 3 - 5 kat fazla olduğu sanılmaktadır. Zira, Türkiye'nin yıllık kereste ihtiyacı en az 3,2 milyon m³ olarak tahmin edilmiştir.

Baltalık orman alanı 2,7 milyon hektar olarak verilmektedir. Resmi kayıtlara göre 1930/1936 yılları arasında ortalama olarak yılda 800.000 metreküpe denk yakacak odun elde edilmiştir. Burada da gerçek miktarın 3 - 5 kat fazla olduğu kabul edilmektedir.

Orman içi ve yakını köyüleri için, orman: ihtiyacını sağladığı, iş olanağı bulduğu, mera olarak yararlandığı ve açma suretile tarım arazisi kazandığı bir kaynak durumundadır. Buna karşılık, ekonomik gelişmeye ve sanayileşmeye koşut olarak, memleketin kullanacak odun ihtiyacı da hızlı artmaktadır. Örneğin, Zonguldak bölgesinin maden direği tüketimi 1926 yılında 35.000 m³ olduğu halde, 1935 yılında 150.000 m³ e yükselmiştir. Kereste fabrikası sayısı 1923 yılında yedi iken, 1930 yılında elliye çıkmış, sonraki yıllarda da otuz beşe düşmüştür. Mobilya ve ambalaj sanayi'nin yıllık ihtiyacı hızla artmaktadır. Ambalaj sandığı ihtiyacını karşılamak üzere, yılda 20.000 m³ göknar kerestesi ithal edilmektedir. İzmit kâğıt fabrikasının odun ve selüloz ihtiyacı dış ülkelerden sağlanmaktadır.

Zonguldak havzasının maden direği ihtiyacı önceleri yurt dışından getirilirken, daha sonra çevre ormanlarından gelişigüzel kesimlerle karşılanmaya çalışılmıştır.

Buna karşılık, ulaşım güclüğü nedeni ile ormanlarımızın büyük bir kısmı işletmeye açılmamıştır. Ulaşılan ormanlar da aşırı kesimler yüzünden tahrip edilmektedir. Akarsu taşımacılığı ve tomrukların ormanda işlenerek hayvan sırtında taşınması önemli bir gidere ve kayıba yol açmaktadır.

Orman ürünleri dış ticaretinde 1936 yılına kadar ihracat daha fazla iken, bu

yıldan sonra ithalât çoğalmıştır. Devletin bütçe gelirine ormanlarımız % 0,6 - 1,2 kadar bir katkıda bulunabilmektedir.

Hocamız, rahmetli Prof. Dr. ALİ KEMAL YİĞİTOĞLU'nun «Türkiye iktisadiyatında ormancılığın yeri ve ehemmiyeti: YZE yayın No: 110, Ankara, 1941» adlı eserinden ve diğer kaynaklardan derlenen bu bilgiler, «Ormanlarımızın Devlet tarafından korunması ve işletilmesi» gereğini ve zorunluğunu göstermektedir (bak: ANONYMUS, 1938; BERNHARD, 1934; DİKER, 1947; YİĞİTOĞLU, 1941).

4. DEVLET ORMAN İŞLETMELERİMİZİN ÇALIŞMALARI

Orman Genel Müdürlüğü, beş yıllık bir hazırlık döneminden sonra, 1942 yılından itibaren hızlı bir atılım göstererek, 1937 yılında iki ve 1939 yılında on beş tane olan devlet orman işletme müdürlüğü sayısını 1943 yılında elli dörtte, 1944 de doksan bire, 1946 yılında yüz yirmi altıya yükseltmiştir (MİRABOĞLU, 1957). İşletme sayısı arttıkça, 1936-1937 yılları arasında 1-2 milyon metreküp olan yıllık kesim miktarı da giderek artmış ve ileri yıllarda yirmi milyon metreküpü aşmıştır (tablo - 1). Böylece, ekonomik gelişmeye koşturarak gün geçtikçe çoğalan orman ürünü ihtiyacı, büyük ölçüde yurt ormanlarından karşılanabilmektedir.

Hızlı bir yöntem kullanılarak, 1943-1947 yıllarında tüm ormanların amenajman plânları hazırlanmıştır. Bu suretle, kaba da olsa Türkiye ormanları üzerine bilgiler elde edilmiş ve kesimler bu plânlara göre yürütülmüştür. Daha sonra kesin amenajman plânları da düzenlenmiştir.

Ormana yerleşmek, orman içi çalışmaları sürdürmek ve özellikle kesilen ürünü taşıyabilmek için, giderek artan bir hızla orman yolu yapımına girilmiştir. Bu suretle günümüzde seksen bin kilometreye ulaşan orman yollarımız, Türkiye karayolu uzunluğunu da aşmış bulunmaktadır. Keza; yönetim binaları, hizmet evleri, depo ve kulübe, tavla, yangın kulesi yapımları da yürütülmüştür (bak: tablo - 1, sütun 3 ve 4).

Müdürlük ve seflik halinde örgütlenmiş sürekli fidanlıklar ile gereken yerlerde geçici fidanlıklar kurulmuştur. Bu fidanlıkların ürettikleri fidan sayısı az olmasına karşın, kapasiteleri geniş tutulmuştur. Dış yardım fonlarından da yararlanılarak, ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmalarına da başlanılmıştır. Ancak, bu çalışmalar kırkbeş yıllık süre içerisinde sadece toplam 0,64 milyon hektarlık alanda gerçekleştirilebilmiştir (bak: tablo - 1, sütun 5/8).

Orman koruma hizmetleri örgütlenmiş, muhafaza memuru ve yangın bekçisi sayısı artırılmış, telsizle haberleşme olanağı bulunmuştur. Orman tahdit ve kadastro çalışmaları sürdürülmüştür. Ancak, 1937 yıl ve 3116 sayılı Orman Kanunu ile on yıl içerisinde tüm devlet ormanları kadastrounun tamamlanması emredildiği halde, kırk beş yıllık sürede sadece 0,5 milyon hektarı (tüm orman alanının % 40'ı) tamamlanabilmektedir.

Koruma önlemi olarak: orman içi meraların iyileştirilmesi çalışmalarına başlanmış, orman - köy ilişkilerini düzenlemek ve orman köylülerine yardımcı olmak için bir örgüt kurulmuştur. Orman köylülerine tanınan haklar ve yapılan hizmetler, Orman İdaresinin olanaklarını da zorlayarak, büyük boyutlara çıkarılmıştır.

Keza değişik yerlerde 16 adet milli park ve çok sayıda mesire yerleri kurularak, vatandaşın yararına sunulmuştur.

Yurt düzeyinde yapılan kesimler ile orman ürünleri sanayi'inin ihtiyacı karşılanmış ve yeni kuruluşlar teşvik edilmiştir. Keza, Orman İdaresi de kapasitesi yılda bir milyon metreküp tomruğa ulaşmış çok sayıda kereste, yonga ve lif levha, ambalaj ve kontrplak fabrikaları kurmuştur (KALIPSIZ, 1982, s. 78 - 79, geniş bilgi için bak: ORMAN BAKANLIĞI, 1973, 1978 ve 1980).

Tablo - 1. Devlet orman işletmelerinin çalışmalarını yansıtan bazı sayısal değerler (OGM yayınlarından derlenmiştir).

yıllar	yıllık kesim (milyon m ³)	toplam yol (1000 km)	bina sayısı (adet)	fidanlıkların sayısı (adet)	fidan kapasitesi (milyon)	toplam ağaçlama (1000 ha)	toplam erozyon kontr. (1000 ha)
1	2	3	4	5	6	7	8
1937	3,2	—	—	—	37	—	—
1940	0,4	0,2	160	6	50	1,7	—
1945	5,2	1,6	755	12	79	1,7	—
1950	7,0	2,0	1463	15	95	21,5	—
1955	8,9	7,9	3821	19	110	25,2	—
1960	12,4	15,7	5515	35	160	49,7	1,9
1965	14,3	39,9	8167	80	345	177,0	36,4
1970	16,7	57,0	10278	144	443	272,5	61,1
1975	20,8	64,4	11468	121	496	367,7	86,6
1978	22,2	77,5	12173	111	523	532,3	106,8

5. GÖREVLERİ YERİNE GETİRMEDEKİ BAŞARISI

Devlet orman işletmelerinin kuruluşundan bu yana kırk beş yıl geçmiş bulunmaktadır. Üretim süresi çok uzun (50 - 150 yıl) olan ormanlıkta da kırkbeş yıl azımsanmayacak bir zamandır. Kuruluş yıllarında dikilen fidanlar, bugün 40-45 yaşında meşcereler oluşturmıştır. Gerçekten, İ.Ü. Orman Fakültesi öğrencilerinin silvikültür dersinin uygulaması olarak o yıllarda diktikleri fidanlar ile Silvikültür ve Orman Hasılatı Kürsülerinin yaptıkları ağaçlamalar, bugün orta yaşa ulaşmış birer meşcere haline gelmiş bulunmaktadır. Tarsus'ta gerçekleştirilen okaliptus ağaçlama alanından traşlama kesimlerle bir kaç kez ürün alınabilmektedir. Böylece, devlet orman işletmelerinin kırk beş yılı bulan çalışmalarını da değerlendirebilmek için yeterli bir sürenin geçmiş olduğu kabul edilebilir.

Tutarlı bir değerlendirme ancak, devlet orman işletmelerindeki olayları örneklem yoluyla ya da güvenilir ve yararlı istatistik veriler yardımı ile, zaman süreci içerisinde ve bilimsel yöntemle incelemek suretile gerçekleştirilebilir. Oysa, elimizde sadece Orman İdaresinin başka amaçlar için hazırlanmış ve bazen birbirini de tutmayan istatistik yayınlar bulunmaktadır. Yine de bu istatistiklere, bazı ya-

ynılara, örnek olaylara ve gözlemlere dayanarak, kaba bir değerlendirme yapılabilmektedir. Bu değerlendirmeler, Türkiye ormanlarının ve ormancılığının dünkü ve bugünkü durumunu kabaca karşılaştırmak suretile yürütülmüştür.

Geçmişte belirli bir ağaçlama çalışması yapılmadığı halde, bu dönemde 0,64 milyon hektar alanda orman içi ve orman dışı ağaçlama ve erozyon kontrolünün gerçekleştirildiği bilinmektedir (bak: tablo - 1, sütun 7 ve 8). Oysa sadece bozuk orman olarak 7,5-8 milyon hektar alanın ağaçlanması gerekmektedir (SAATÇİ-OĞLU, 1079, s. 24). Bu durumda, kırk beş yıl içinde gerçekleştirilen ağaçlama ve erozyon kontrolü çalışmaları, sözü edilemeyecek bir miktar olarak bulunmaktadır.

On yıl içerisinde tamamlanması yasa gereği olduğu halde kırk beş yılda tüm orman alanının sadece % 40'ı sınırlandırılabilmiştir. Sınırlandırılan orman alanlarında da anlaşmazlıklar önlenememiştir! Orman amenajman envanter sonuçlarına göre orman tanımına giren alanların toplam yüzölçümünün evvelce tahmin edilen 10,5 milyon hektar yerine 20,2 milyon hektar olduğu anlaşılmıştır. Fakat bu alanın % 56'sının (11,3 milyon hektar) seyrek ve bozuk kuru ormanı ile bozuk baltalıklardan oluştuğu görülmüştür. Bozuk orman alanlarında yıllık artım 0,2-0,3 m³/ha kadar bulunmuştur (OGM 1980'den hesaplanmıştır). Hemen ağaçlanarak potansiyel verim gücüne ulaştırılması gereken bu alanların kırk beş yıllık çalışmalar sonunda bu durumda kalmış olması, devlet orman işletmelerinin ana görevini yerine getirmediğinin açık bir kanıtıdır!

Türkiye yüzeyinde devlet orman işletmeleri kurularak ve karayolları uzunluğunu aşan ölçüde orman yolları yapılarak, devlet ormanlarının hemen tamamı işletmeye açılmıştır. Bu suretle, resmi kayıtlara göre evvelce 0,5 milyon metreküp olan yıllık kesim miktarı 22,2 milyon metreküpe ulaştırılmıştır. Böylece, yıldan yıla artan orman ürünleri ihtiyacı, yurt ormanlarından karşılanabilmiştir. Fakat yapılan kesimlerde çoğu kez ormanın geleceği düşünülmemiş, sadece fazla ürün almak gözetilmiş ve silvikültür tekniği gereklerine uyulmamıştır!

Devlet orman işletmelerinin uyguladığı kesimler de maalesef, büyük eleştiriye yol açmış olan 1920-1937 dönemi «özel teşebbüs» orman işletmeciliğinden daha farklı olamamıştır. Ormanlarımızda yasa gereği, amenajman plânlarına göre kesimler yapılmıştır. Fakat, artan orman ürünü ihtiyacını gidermek ve kuruluşu yeni olan orman işletmelerinin yatırım ve yönetim giderlerini karşılayabilmek üzere, teknik dışı ve orman yıkımına yol açan çeşitli eylemlerde de bulunulmuştur. Kesimler yol civarında yoğunlaştırılmış, işletme tarafından hazırlanan özel plânlarla «kaba temizlik» ve «imar-islâh» adları ile, orman varlığını tehlikeye düşüren kesimler yapılmıştır. «İmar kesimi» adı altında, meşcere hacminin 1/3 üne varan aşırı kesimlerle sömürülen ormanlarda oluşan boşlukların yabandığı gözlenmektedir (ZED-NİK, 1963, s. 55-56). Son yıllarda Türkiye yüzeyinde her orman serisinde yaş sınıfları oluşturmak amacı ile düzenlenen amenajman plânlarının uygulamaları da, daha büyük ve onarılmaz bir orman yıkımına neden olmaktadır!

Örneğin, Doğu Karadeniz ladin ormanlarında yaş sınıfları yöntemine göre hazırlanan amenajman plânlarının kısmen uygulanmasının sakıncaları, hemen görülmüştür. Traşlama kesimleri sonunda ağaçlandırılmayan ya da ağaçlamada başarı sağlanamayan 7000 hektar alan bulunduğu bildirilmektedir (SAATÇİOĞLU, 1979,

s. 36). Anket yoluyla yapılan bir araştırmada, Antalya Orman Başmüdürlüğü ormanlarında 1975 - 1979 yıllarında traşlama olarak kesilen meşcerelerden 3573 hektar alanın ağaçlanamadığı saptanmıştır (ÖZDEMİR, 1982, s. 11). Gerede ormanlarında da amenajman plânına göre yirmi yılda 7300 hektar ormanın gençleştirilmesi önerildiği halde, geçen 14 yılda sadece 1500 hektarda gençleştirme girişiminde bulunulduğu ve bunun da 500 hektarına gençlik getirilemediği yazılmaktadır. Köylünün direnmesi yüzünden gençlik alanlarının korunamadığı belirtilmektedir (ALIOĞLU, 1981). Başka bir yayında da, Isparta - Sütçüler İşletmesi Karadağ serisinden, orman işletmeciliği yoluyla ormansızlaşma üzerine somut örnekler verilmektedir (KOÇ, 1980).

Dönemsel olarak yapılmakta olan amenajman envanter sonuçlarını her plân ünitesi için karşılaştırmak, çok öğretici olacaktır. Ancak, envanter yöntemleri farklı ve standart hatalarının yüksek bulunuşu, objektif bir karşılaştırmaya olanak vermemektedir. Buna rağmen, Antalya bölgesi ormanlarında 1926 ve 1946 yıllarına ait iki ayrı ölçü sonuçlarını yüzölçümü bakımından karşılaştıran bir araştırma, ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Bu araştırmaya göre, Antalya yöresinde 1927 - 1946 dönemindeki yirmi yıl içerisinde orman alanının % 9 eksildiği, koru ve baltalık meşcerelerinin de % 78 ve % 63 oranında bozuk meşcerelere dönüştüğü bildirilmektedir (ĐKER - SAVAŞ, 1947, s. 16 - 20). Halen Türkiye ormanlarının % 56 sı da, yıllık artımı 0,2-0,3 m³/ha olan bozuk nitelikli meşcerelerden oluşmaktadır.

Ormanları nitelik ve nicelik bakımından geliştirmekle görevli olan devlet orman işletmelerinin neden olduğu bu sonuçlar, maalesef kendi ilkelerine ve amaçlarına tamamen ters düşmektedir (KALIPSIZ, 1982, s. 79 - 82).

Orman işçisi yetiştirmek ve donatmak, orman köylüsünü işlendirmek üzere yeterince önlem alınmamıştır. Kesimden pazarlamaya kadar geçen aşamalarda ürün niteliğinin korunması yolunda gerekli özen gösterilememiştir (GÜRTAN, 1970 - 1978).

Orman köylülerine tanınan haklar, yapılan hizmetler ve verilen krediler, Orman İdaresinin ana görevlerini aksatacak ve mali gücünü düşürecek boyutlara ulaşmıştır (ORMAN BAKANLIĞI, 1978 ve 1980). Yine de bu önlemlerin orman koruma sorunlarını çözemediği bilinmekte ve bu yöndeki yarayışlığı kuşkulu bulunmaktadır. Keza, orman suçlarını önlemek amacıyla gösterilen çabalar ve alınan önlemler de maalesef yeterince etkili olamamıştır. Orman suçları, yangın ve otlatma zararları durdurulamamıştır (ÇANAKÇIOĞLU et. al. 1981; ÖZDÖNMEZ, 1965).

Ormanda üretimi artırmak (ağaçlama) amacı ile önemli bir harcama yapılmamıştır. 1937 - 1978 yılları arasında ağaçlama giderleri, satış gelirlerinin sadece % 4 ü düzeyinde kalmıştır. Buna karşılık, yol - telefon - bina yapımı ve onarımı için, yıllık satış gelirlerinin % 11 ini aşan ölçüde harcama yapılmıştır (OGM istatistiklerinden hesaplanmıştır). Böylece, odunun maliyeti hemen sadece kesim - taşıma - pazarlama ile yönetim giderlerinden oluştuğu halde, artırmalı satış fiyatları anormal yükselmeler göstermiştir. Buna karşın, genel bütçeye de bir katkıda bulunulamamıştır. Keza, ormancılık sektörünün milli gelir içerisindeki payı 1937 yılında % 1,0 olduğu halde, sonraları sürekli azalarak % 0,5 e kadar düşmüştür! Orman ürünleri ithalatı da ihracata kıyasla ortalama % 25 bir fazlalık göstermiştir.

Ormanlarımızın ve ormancılığımızın kabaca, bugünkü durumu ve sorunlarının kırkbeş yıl öncesi ile karşılaştırılmasından: bunca özverili emek ve çabaya karşın, devlet orman işletmelerinin de başarılı olamadığı, özellikle ormanları onaramadığı, hatta yer yer orman yıkımına neden olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kuşkusuz, bu sonuç: özel sektörün daha başarılı olacağını gösteremez. Zira, önceki dönemde özel sektör ormancılığı da denenmiş ve ormana zararlı davranışları belirlenmiştir. Bu yüzden tek yol: devlet ormancılığının yönetim hatalarını saptamak ve bu hataları düzeltmek, olmalıdır!

6. ÖNERİLER

Devlet orman işletmelerini amacına yöneltmek ve akla uygun biçimde yönetmek için düşünülen görüşlerimiz aşağıda özetlenerek, tartışmaya açılmıştır:

— Doğal - sosyal - ekonomik yasa ve kurallara karşı çıkılmamalıdır! Bu yasa ve kuralların, hukukun da üzerinde bulunduğu kabul edilmelidir! Ormanı korumak, hiç değilse değerlendirebilmek için: çevrenin ve pazarın ormanı yıkıma götüreceği ölçüdeki zorunlu beklentileri, kesinlikle fakat ederi karşılığında yerine getirilmelidir. Keza, doğal - sosyal bakımdan orman hizmetlerine zorunlu görülen yerler - ekonomik bakımdan «yapılabilir» bulunmasa da, öncelikle ağaçlanmalıdır. Fakat ağaçlama giderine yöre tüzel kişiliği ve devlet de katılmalıdır.

— Orman köylülerine karşılıksız yardımlar yerine, orman işçisi olarak eğitmek ve yetiştirmek - işlendirmek - uygun ücret politikası ile mesleğine bağlamak yolu tercih edilmelidir. Bu konuda özellikle ağaçlama çalışmaları önemli bir işleme alanı olarak görülmelidir.

— Sosyo - ekonomik konumuna göre bugün için «girilemez» bulunan ormanlar, uygun bir zamana kadar işletmeye açılmamalıdır. Bu ormanlardan bir süre sadece çevrenin orman ürünü ihtiyacını karşılamakla yetinmelidir. Bir ormanın işletme amacı ve teknoloji yoğunluğu, sosyo - ekonomik korumuna göre kararlaştırılmalıdır. Örneğin, yakacak odun veya yemlik yaprak ihtiyacı zorunlu olan ya da turistik önem taşıyan bir ormanda bu taleplerin karşılanmasına ağırlık verilmelidir. Keza, pazara yakın ve ürün tarife bedeli (ormandaki değeri) yüksek bulunan ormanda yoğun bir teknoloji uygulanmalıdır. Buna karşılık, bugün için tarife bedeli menfi bulunan ve taşıma giderlerini karşılayamayan bir ormana da yatırım yapılmamalıdır. Yatırım olanaklarının dağıtımında, ormanların doğal - sosyal - ekonomik konumu dikkate alınmalıdır (bak: KALIPSIZ, 1970, s. 24 - 96).

— Orman amenajman plânları, devlet orman işletmelerinin denetlenmesinde de etkin bir araç olarak kullanılmalıdır. Buna karşılık, plânlar: ormanın doğal - sosyal - ekonomik durumuna göre ve gerçekçi olarak düzenlenmelidir. Devlet orman işletmeleri ve orman serileri bağımsız üniteler olmadığı için, plânlama da: memleket - bölge - işletme - orman serisi düzeylerinde ve birbirine bağlı bir bütün oluşturacak biçimde hazırlanmalıdır. Plân birimi ve teknik faaliyet ünitesi olan meşcerenin geleceği: bulunduğu orman havzasının işletme plânındaki sosyo - ekonomik duruma ve havzanın plân düzenine göre, fakat silvikültür gereklerinin (doğanın) sınırladığı tavan içerisinde kararlaştırılmalıdır. Örneğin, «girilemez» olarak nitelenen bir orman havzasında sadece çevrenin ürün ihtiyacını karşılayacak ve ormanın do-

ğal yapısını bozmayacak ölçüde bir yararlanma ile yetinilmelidir. Buna karşılık, sosyo-ekonomik konumu çok elverişli bir orman toprağında: tür değiştirme, ağaçlama, meşcere bakımı, sulama, gübreleme vb. olarak, yoğun bir teknolojinin uygulanması plânlanmalıdır.

— Devlet orman işletmelerinin yatırım olanakları öncelikle, girilebilir tüm orman topraklarını en kısa sürede normal sıklıkta meşcere kuruluşlarına dönüştürmeğe (ağaçlamaya) harcanmalıdır. Orman üretimini gerçekleştiren, ağaçlardır! yol, bina ve tesisler amaç değil, araçtır!

— Ormanda yapılacak kesimlerde silvikültür kurallarına kesinlikle uyulmalıdır. Ormanın geleceğini güven altına almadan kesim yapılması halinde, sorumlular hakkında Orman Kanununa göre usulsüz kesim yaptıkları için kovuşturma açılmalıdır! Görevliler, ormancılık tekniği yönünden sürekli olarak denetlenmeli, ihmali ya da bilgisizliği görülenler cezalandırılmalıdır.

— Ormancılık, doğal-sosyal-ekonomik çevre koşullarına göre karar verilmesi ve uygulanması gereken çok duyarlı bir tekniktir. Uygulayıcının yeter ölçüde bilgi ve deney sahibi olması, çevre koşullarını tanınması gerekmektedir. Bu nedenle, teknik elemanların meslek içi eğitimi ile sürekli yetiştirilmeleri, belirli yörede ve görevde uzun süre hizmet vermeleri sağlanmalıdır.

— Ormancılık, teknik bir faaliyettir. Fakat bu faaliyet, memleketimiz koşullarında çevre ile çıkar çatışmalarına veya uyuşmalarına yol açmakta, politik bir güç oluşturabilmektedir. Devlet orman işletmelerinin başarısızlığının önemli bir nedeni de, orman hukukumuzun doğal-sosyal-ekonomik yasa ve kuralları dikkate almaksızın düzenlenmiş olmasıdır! Bu durumun düzeltilmesi, buna karşılık, ormanın da kişisel veya politik çıkar çatışmalarına kurban edilmemesi gerekmektedir.

— Genellikle bütün devlet işletmelerinde yapısal olarak önemli yönetim kusurları söz konusudur. Devlet orman işletmeleri de bu kusurlardan arınmış değildir! Örgütlenme, yetki ve denetim önlemleri ile bu kusurlar en aza indirilmelidir.

Devlet orman işletmelerimizin kırk beş yıllık süredeki çalışmalarını değerlendirmek, aksayan yanlarının düzeltilmesi için yapılan önerileri tartışarak doğru yolu bulmak ve izlemek gerekmektedir. Bir kördüğüm olan «orman sorunu»-diğer sorunlarımız gibi, ancak bu yoldan çözülebilir!

KAYNAKLAR

- ALİOĞLU, H., 1981. *Gerede'nin yakacak sorunu. Gerede, rota baskısı.*
- ANONYMUS, 1938. *Türkiye'nin iktisadi bakımdan umumi tetkiki 1933-1934. Ziraat kısmı, III. Orman servetleri ve kereste sanayii. Kongre yayını A serisi, takım 12, s. 146-187, Ankara.*
- BALKIR, M., 1957. *Eski orman işletme imtiyaz mukavelelerine kısa bir bakış. «Türk ormancılığı yüzüncü tedarik yılına girerken» TOC yayını No. 7, s. 122-127.*
- BERNHARD, 1934. *Türkiye'de ormancılık siyasetine dair bazı müतालāt. (KUTLUK, H. - Profesör Bernharda kaleme alınmış olan makale. OGM. Teknik Haber Bülteni, 1967, sayı 22, s. 154-165).*

- ÇANAKÇIOĞLU, H. - BAŞ, R. - MOL, T., 1981. Türkiye'de ormanların korunmasının dünü ve bugünü. Atatürk'e armağan, s. 9 - 16, İ.Ü. Orman Fak. yayın No. 307.
- DİKER, M., 1947. Türkiye'de ormancılık (dün - bugün - yarın). OGM yayın No. 61.
- DİKER, M. - SAVAŞ, K., 1947. Yurdda orman azalması. OGM yayın No. 73.
- EREN, T., 1957. Ormancılığımızda ağaçlandırma çalışmaları. «Türk ormancılığı yüzüncü tedaris yılına girerken» TOC yayın No. 7, s. 208 - 224.
- GÜLEN, İ. - ÖZDÖNMEZ, M., 1981. Türkiye'de orman ve ormancılık. İ.Ü. Orman Fak. Dergisi, seri B, sayı 2, s. 1 - 13.
- GÜRTAN, H., 1970. Orman ürünleri sanayi'inin kurulmasında ham maddenin istihsalı, nakliyatı ve standardizasyon üzerinde bazı düşünceler. Türkiye orman mühendisliği III. teknik kongresi, Ankara, s. 173 - 180.
- GÜRTAN, 1975. Dağlık ve sarp arazili ormanlarda kesim ve bölmeden çıkarma işlerinde uğranılan kayıpların saptanması ve bu işlerin rasyonalizasyonu üzerine araştırmalar. TÜBİTAK/TOAG yayın No. 250/38.
- KALIPSIZ, A., 1970. Orman ağaçlama yatırımlarının plânlanması esasları. İ.Ü. Orman Fak. yayın No. 153.
- KALIPSIZ, A., 1982. Ormancılığımız başarılı mı? İ.Ü. Orman Fak. Dergisi, seri B, sayı 1, s. 76 - 84.
- KOÇ, C., 1980. Orman işletmeciliği yolu ile ormansızlaşma. Or. Mük. Dergisi, sayı 1, s. 5 - 13.
- KUTLUK, H., 1948. Türkiye ormancılığı ile ilgili tarihi vesikalar. (1487 - 1923). OGM yayın No. 56.
- ORMAN BAKANLIĞI, 1973. Cumhuriyetimizin 50. yılında ormancılığımız. Or. Bakanlığı yayın No. 187/145.
- ORMAN BAKANLIĞI, 1978 ve 1980. Orman Bakanlığı 1978 ve 1980 yılı çalışmaları.
- ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Ormancılık istatistik albümleri 1938 - 1949, 1950 - 1954, 1955 - 1959, 1938 - 1967.
- ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 1980. Türkiye orman envanteri. Ankara.
- ÖZDEMİR, T., 1982. Yaş sınıfları metoduna göre düzenlenen amenajman plânları, uygulamaları ve silvikültürel sorunlar. Or. Araştırma Enst. Dergisi, No. 55, s. 5 - 18.
- ÖZDÖNMEZ, M., 1965. Türkiye'de orman suçları, neveleri, sebepleri ve önlenmesi çareleri üzerine araştırmalar. Or. Gn. Md. yayın No. 422/21, İstanbul.
- PINAR, R., 1957. Devlet orman işletmeciliğine başlarken. «Türk ormancılığı yüzüncü tedaris yılına girerken» TOC yayın No. 7, s. 86 - 89.
- SAATÇIOĞLU, F., 1979. Türkiye ormanlarının güncel sorunları. İ.Ü. Orman Fak. Dergisi, seri B, sayı 1, s. 21 - 39.
- TOYGAR, S., 1957. Köylülerimizin ormanlardan yaptıkları dünkü ve bugünkü faydalanma esasları. «Türk ormancılığı yüzüncü tedaris yılına girerken» TOC yayın No. 7, s. 52 - 61.
- YİĞİTOĞLU, A.K., 1941. Türkiye ikdisadiyatında ormancılığın yeri ve ehemmiyeti. YZE yayını sayı 110, Ankara.
- ZEDNIK, F. (çeviren : H. SELÇUK), 1963. Türkiye ormanları, bugüne kadar tatbik edilen ve gelecekte tatbiki tavsiye edilen silvikültürel muameleler. Or. Araştırma Enst. seri No. 14, Ankara.